

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційну роботу

Куценка Віталія Анатолійовича

«Комплексна програма фізичної реабілітації осіб з поствірусним синдромом втоми в умовах оздоровчо-реабілітаційного центру»,

подану до захисту на здобуття наукового ступеня

кандидата наук з фізичного виховання і спорту

за спеціальністю 24.00.03 - фізична реабілітація

Актуальність обраної теми. Хронічна втома – це стан постійної перевтоми, який не проходить навіть після повноцінного відпочинку. Найчастіше на синдром хронічної втоми страждають люди від 25 до 40 років, які живуть у мегаполісах, які намагаються досягти успіху, бути активними. У жінок це захворювання зустрічається частіше.

Синдром хронічної втоми є надзвичайно актуальною і складною проблемою сучасної медицини в зв'язку з широкою поширеністю в популяції, при цьому простежується чітка тенденція до неухильного зростання захворюваності. За спостереженнями фахівців, синдром хронічної втоми – одна з найпоширеніших патологій нашого часу, головною ознакою якої є невмотивована виражена загальна слабкість, що спостерігається тривалий час і перешкоджає активному повсякденному життю людини. Синдром не обмежується будь-якими географічними або соціально-демографічними групами. За даними різних авторів, частота його може становити 1037 випадків на 100 тисяч населення.

Чимала кількість соціально-економічних, фізичних, екологічних та соціальних факторів призводять до психоемоційної напруги, виснаження, порушення функціонування організму, появи проблем у професійній діяльності.

У зв'язку з деструктивним впливом цих факторів знижується індивідуальний поріг опору особистості, тобто зменшується рівень

стресостійкості і, як результат, підвищується схильність до появи і переживання конфліктних та психотравмуючих ситуацій. Як наслідок, погіршується ефективність трудової діяльності, гальмується професійний ріст, знижується рівень задоволення своєю роботою. Тому, особливо актуальною проблемою сьогодення постає збереження і пошук шляхів забезпечення належного рівня здоров'я особистості.

Дисертаційна робота Куценка Віталія Анатолійовича спрямована на розв'язання важливого напрямку у сфері фізичної реабілітації, а саме на проблему комплексного використання фізичних вправ та масажу в умовах оздоровчо-реабілітаційного центру, що є достатньо актуальним та своєчасним.

Зв'язок роботи з науковими планами, темами. Дисертаційну роботу виконано відповідно до «Зведеного плану НДР у сфері фізичної культури і спорту на 2011–2015 рр.» за темою 4.4 «Удосконалення організаційних і методичних основ програмування процесу фізичної реабілітації при дисфункціональних порушеннях у різних системах організму людини» (номер державної реєстрації 0111U001737) та плану НДР НУФВСУ на 2016–2020 рр. за темою: 4.2. «Організаційні та теоретико-методичні основи фізичної реабілітації осіб різних нозологічних, професійних та вікових груп» (номер державної реєстрації 0116U001609). Внесок автора полягає в розробці комплексної програми фізичної реабілітації осіб з поствірусним синдромом втоми в умовах оздоровчо-реабілітаційного центру.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій. Обґрунтованість і достовірність наукових положень ґрунтується на достатній кількості експериментального матеріалу, що отримано з використанням сучасних інструментальних методів дослідження та підтверджується великим об'ємом аналізу спеціальної літератури.

Дослідження базується на достатньому обсязі обстеженого контингенту – 64 пацієнти з поствірусним синдромом втоми (ПСВ) на базі оздоровчо-реабілітаційного центру Тетра (м. Харків).

Наукова новизна дисертаційної роботи визначена тим, що автором уперше науково обґрунтовано і розроблено комплексну програму фізичної реабілітації для осіб з ПСВ в умовах оздоровчо-реабілітаційного центру, визначальними особливостями якої є застосування функціональної гімнастики за Gray Institute (3D Maps), технік структурального балансу (міофасціальний реліз) та тайської системи оздоровлення NuadBo-Rarn; уперше отримано дані щодо особливостей біогеометричного профілю постави у осіб з ПСВ, встановлений кореляційний зв'язок між кутом α_2 , що визначає вираженість кіфозу в грудному відділі хребта, та рядом підшкал якості життя, зокрема фізичне функціонування, роль фізичних проблем в обмеженні життєдіяльності, життєздатність; розширено результати досліджень, котрі вказують на наявність у осіб з ПСВ низького рівня фізичної підготовленості, силових показників, знижених показників якості життя; доповнено знання про особливості толерантності до фізичних навантажень, силових якостей, функції зовнішнього дихання, наслідків втоми, самоефективності й якості життя осіб з ПСВ, про наявність кореляційних взаємозв'язків між результатами навантажувального тестування та показниками якості життя; отримало подальший розвиток положення про позитивний вплив засобів фізичної реабілітації на толерантність до фізичних навантажень, силу, функцію зовнішнього дихання, поставу й якість життя осіб з ПСВ.

Практична значущість дисертаційної роботи Куценка Віталія Анатолійовича визначена тим, що використання розробленої програми з науково-обґрунтованим вибором засобів фізичної реабілітації у осіб з поствірусним синдромом втоми сприяло поліпшенню функціональних можливостей кардіореспіраторної системи, постави, наслідків впливу втоми, самоефективності та якості життя. Результати досліджень

впроваджені у реабілітаційний процес оздоровчо-реабілітаційного центру Тетра (м. Харків), студії персонального тренінгу «Time for» (м. Харків), навчальний процес кафедри фізичної реабілітації Національного університету фізичного виховання і спорту України, зокрема в лекційні курси дисциплін «Клінічний реабілітаційний менеджмент при дисфункціях внутрішніх органів» та «Фізична терапія та ерготерапія при захворюваннях внутрішніх органів», що підтверджено актами впровадження.

Повнота викладу результатів дослідження у друкованих працях.

За темою дисертаційної роботи опубліковано 14 наукових праць. З них 8 праць опубліковано у фахових виданнях України, з яких – 4 включено до міжнародної наукометричної бази; 5 публікацій апробаційного характеру та 1 праця, що додатково відображає наукові результати дисертації.

Аналіз змісту дисертації. Дисертаційна робота Куценка Віталія Анатолійовича побудована за типовою схемою: складається з анотації, вступу, шести розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний текст дисертації становить 223 сторінки. Робота містить 21 таблицю, 33 рисунки. У бібліографії подано 207 наукових джерел.

У **вступі** дисертації автором обґрунтовано актуальність проблеми, вказано зв'язок роботи з науковими планами, темами; визначено мету та завдання дослідження, об'єкт і предмет дослідження; описано використані методи; розкрито наукову новизну та практичну значущість дослідження; показано особистий внесок автора в спільно опубліковані наукові праці, описано сферу апробації результатів дослідження, зазначено кількість публікацій.

У першому розділі **«Сучасні теоретичні і практичні аспекти застосування фізичної реабілітації у осіб з поствірусним синдромом втоми»** проведено теоретичний аналіз науково-методичної літератури за темою роботи.

У ньому розкрито поняття про поствірусний синдром втоми, особливості функціональних та соціальних аспектів здоров'я у осіб з поствірусним синдромом втоми, сучасні підходи до фізичної терапії та реабілітації осіб з поствірусним синдромом втоми.

За проведенням аналізом науково-методичної літератури дисертант приходить до висновку, що вплив синдрому хронічної втоми на толерантність до фізичних навантажень не має остаточних негативних наслідків. Літературні джерела свідчать про наявність знижених показників якості життя серед осіб з синдромом хронічної втоми, особливо у фізичному функціонуванні та ролі фізичних проблем в обмеженні життєдіяльності.

У другому розділі **«Методи та організація дослідження»**, відповідно до мети й завдань, автор описує й обґрунтовує систему взаємодоповнюючих методів дослідження, адекватних об'єкту та предмету, такі як аналіз спеціальної та науково-методичної літератури; контент-аналіз медичних карт та документації; педагогічні методи дослідження; антропометричні методи та кистьова динамометрія; навантажувальне тестування (третмілергометрія); спірографія; метод комп'ютерної фотометрії; модифікована шкала впливу втоми; загальна шкала самоефективності; оцінка якості життя; методи математичної обробки даних.

Обґрунтована доцільність їх застосування, описана організація дослідження та представлена характеристика контингенту.

Використані методи дослідження дозволили вирішити поставлені завдання дисертаційної роботи і досягти поставленої мети.

У третьому розділі дисертації **«Характеристика стану осіб з поствірусним синдромом втоми на етапі попереднього дослідження»** представлені, проаналізовані та систематизовані дані обстеження на початку дослідження. Представлено аналіз результатів контент-аналізу медичних карт, антропометрії та кистьової динамометрії; аналіз результатів

тестування з фізичним навантаженням (тредмілргометрія); аналіз результатів функціонального стану дихальної системи осіб з поствірусним синдромом втоми; аналіз результатів біогеометричного профілю постави осіб з поствірусним синдромом втоми; аналіз результатів оцінки за модифікованою шкалою впливу втоми; аналіз результатів оцінки за загальною шкалою самоефективності; аналіз результатів оцінки якості життя за SF-36; аналіз кореляційних взаємозв'язків.

Отримані дані стали підґрунтям для визначення спрямованості та розробки комплексної програми фізичної реабілітації.

Четвертий розділ **«Комплексна програма фізичної реабілітації осіб з поствірусним синдромом втоми в умовах оздоровчо-реабілітаційного центру»**. Детально розглянуто методологічні основи побудови програми, а також її компоненти та використані техніки.

Куценком Віталієм Анатолійовичем було розроблено комплексну програму фізичної реабілітації, яка передбачала проведення занять і процедур у оздоровчо-реабілітаційному центрі та вдома самостійно.

Базовий компонент у оздоровчо-реабілітаційному центрі був замінений на варіативний, котрий складався з вправи функціональної гімнастики за Gray Institute, з гумовими амортизаторами, нестабільними платформами, міофасціальний реліз, техніки тайської системи оздоровлення Nuad Bo-Rarn. Підґрунтям для вибору засобів програми фізичної реабілітації були результати проведеного аналізу літературних джерел та обстежень пацієнтів. Виділено три періоди комплексної програми фізичної реабілітації – адаптаційний, тренувально-коригувальний, стабілізаційний, загальна тривалість програми склала 9 тижнів.

П'ятий розділ **«Аналіз ефективності комплексної програми фізичної реабілітації осіб з поствірусним синдромом втоми»**. Встановлені переваги впливу розробленої програми на приріст силового індексу: 10,02 % – у пацієнтів основної групи, 7,27 % – у пацієнтів

контрольної групи. Після проходження програм реабілітації тривалість виконання фізичного навантаження у пацієнтів основної групи була кращою, ніж у пацієнтів контрольної групи ($12,3 \pm 1,06$ хв порівняно з $10,8 \pm 1,59$ хв; $p < 0,01$), аналогічно й показник відношення отриманого ЧСС до прогнозованого. Висвітлені зміни функції зовнішнього дихання, біогеометричного профілю постави та відмінності між групами на користь основної за рядом ключових показників.

Використання розробленої програми фізичної реабілітації призвело до статистично кращого поліпшення у пацієнтів основної групи за балами фізичної підшкали та загального балу Modified Fatigue Impact Scale. Так у фізичній підшкалі серед пацієнтів основної групи зменшення середніх значень становило 6,73 бала, а у контрольної групи – 4,68 бала. Краща динаміка у пацієнтів основної групи виявлена й за General Self-Efficacy Scale. Відповідно до результатів повторної оцінки якості життя за SF-36 пацієнти основної групи зазнали більш суттєвих змін у п'яти шкалах з восьми, а також за загальною шкалою фізичний статус.

У шостому розділі **«Аналіз та узагальнення результатів дослідження»** охарактеризовано повноту вирішення завдань дослідження, узагальнюються результати експериментальної роботи. Проведено узагальнення експериментальних даних та теоретичного аналізу. Порівняно отримані результати та висновки робіт інших дослідників. У ході дослідження було отримано три групи даних: результати, які підтверджують існуючі дані, доповнюють та є абсолютно новими.

Висновки є конкретними, структурованими, відносно повно відображають результати дисертації та адекватні назві роботи, меті й завданням. Загалом отримані результати свідчать про ефективність застосування засобів фізичної реабілітації.

Зміст **автореферату** дисертаційної роботи автора оформлений відповідно до існуючих вимог та повністю розкриває особливості

проведеного дослідження. Зміст автореферату ідентичний основним положенням дисертації.

В цілому позитивно оцінюючи наукове дослідження Куценка Віталія Анатолійовича, звертаємо увагу на окремі недоліки і дискусійні положення, зокрема:

У назвах розділу 1 та трьох його підрозділів вжито термін «поствірусний синдром втоми», але по всьому їхньому тексту проводиться огляд тільки синдрому хронічної втоми (СХВ або CFS)! Тоді чому здобувачем надано перевагу терміну поствірусний синдром втоми?

У роботі зустрічаються невдалі формулювання речень, зокрема «Це захворювання являє собою загальну, виснажливу та серйозну проблему зі здоров'ям», коли українською має бути «є» (с. 21); «...лікувальна терапія є перспективним підходом до лікування», тобто незрозуміла тавтологія – лікування лікуванням (с. 22); «...що пацієнти, як правило, можуть почувати себе менш втомленими після терапії фізичними тренуваннями, і немає жодних даних про те, що лікувальна терапія може погіршити результати лікування чи стан пацієнта» – ще більш заплутано поняттями (с. 45).

У висновках до першого розділу дисертант зазначає, що «Залишаються не з'ясованими до кінця питання ефективності різних доз (кількість сеансів з фахівцем і їх тривалості) лікування фізичною терапією» (с. 59). Це якийсь новий підхід то фізичної реабілітації – лікування фізичною терапією? Прошу пояснити!

Це розвивається і далі: «Через велику різноманітність підходів до застосування методик фізичної терапії, котрі були виявлені при огляді літератури, важко визначити найбільш відповідні. Тим не менше, більшість досліджень акцентує увагу на необхідності досить значної тривалості лікування (4-5 місяців)» (с. 60) – дисертант збирається лікувати своїх пацієнтів?

І на закінчення у цих висновках: «Загалом необхідно більше якісних та повних робіт для заповнення численних прогалин досліджень у

діагностиці та лікуванні МЕ / CFS», тобто дослідження дисертанта має бути спрямоване на діагностику та лікування ПСВ, але чомусь ніяк не обумовлює необхідність проведення фізичної реабілітації таких осіб, чому й присвячена дисертаційна робота.

Залишається незрозумілим що має на увазі дисертант у завданні на рис. 4.5. Програма фізичної реабілітації у стабілізаційному періоді – зміцнення м'язів спини і «кора» (с. 137)?

Частину комплексів вправ, що описані у розділі 4, можна було б перенести у додатки.

Якщо вже дисертант ототожнює терміни ПСВ і СХВ, то чому у розділі 6. Аналіз та узагальнення результатів дослідження у групах даних написано «Доповнено дані про ключові особливості способу життя серед осіб з ПСВ та СХВ» (С. 187)?

Чим може дисертант пояснити наявність у дисертаційній роботі тільки до 30% іноземних авторів з наведених літературних джерел, опублікованих терміном до 10 років, а решта – старіші?

У роботі зустрічаються стилістичні, орфографічні та граматичні помилки, русизми; вживаються дефіси, де мають бути тире.

У списку використаних джерел за № 5 і 6 наведена одна і та ж сама стаття (Вітомський В, Лазарева О.).

Зазначені зауваження не є принциповими та не знижують загальної позитивної оцінки, наукової та практичної значущості результатів дослідження Куценка Віталія Анатолійовича.

ВИСНОВОК

Дисертаційна робота Куценка Віталія Анатолійовича «Комплексна програма фізичної реабілітації осіб з поствірусним синдромом втоми в умовах оздоровчо-реабілітаційного центру» подана на здобуття наукового ступеня кандидата наук з фізичного виховання і спорту є завершеним самостійним науковим дослідженням, враховуючи

актуальність теми, його достатній методичний рівень, новизну отриманих результатів, теоретичне і практичне значення, можна зробити висновок, що дисертація відповідає п. 11 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 р. зі змінами, розв'язує важливе науково-практичне завдання в галузі фізичного виховання та спорту, а її автор заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата наук з фізичного виховання і спорту за спеціальністю 24.00.03 – Фізична реабілітація.

Офіційний опонент:

Доктор медичних наук, професор,
директор Навчально-наукового
інституту охорони здоров'я
Національного університету
водного господарства та
природокористування

І.М. Григус

